V závěru úvodu editor píše, že „o Klímově díle tak stále platí slova Josefa Kodíčka z roku 1932: čeká na své čtenáře“ (s. 18). Já to vidím optimističtěji: Klíma už **má** své čtenáře (a komentátory).

Joanna Goszczyńska

Creative Commons

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons — Uveďte původ — Neužívejte komerčně — Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní licence. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.cs.

Jiří Weil v centru pozornosti

Marie Brunová: *Die faktualen und fiktionalen Texte Jiří Weils*. Stuttgart, ibidem 2022. 447 stran.

V roce 2021 začalo nakladatelství Triáda vydávat Spisy Jiřího Weila. Po *Moskvě — hranici* (2021) byly vydány v rychlém sledu tři objevné svazky Weilovy publicistiky a esejistiky: *Reportáže a stati 1920–1933* (2021), *Reportáže a stati 1933–1937* (2022) a *Stati a reportáže 1933–1959* (vyšlo v květnu 2023 s datací 2022). Všechny připravil a komentoval Michael Špirit. Celkem jde o téměř 2 000 stran Weilových textů, až na výjimky (*Češi stavějí v zemi pětiletek*, *Vzpomínky na Julia Fučíka*) knižně nepublikovaných. A k tomu těžko uvěřitelných 870 stran editorových komentářů včetně různočtení a rejstříků. Tento úžasný editorský výkon by si zasloužil samostatné pojednání.

Svoji weilovskou erudici mohl Michael Špirit představit i na nedávné mezinárodní konferenci o Jiřím Weilovi, která se konala na jaře 2023 v Ústavu pro českou literaturu. Kromě domácích přispěvatelů se jí zúčastnily výrazné osobnosti světové bohemistiky (Urs Heftrich, Gertraude Zandová, Veronika Ambrosová, Jindřich Toman, Xavier Galmiche, Andreas Ohme, Agata Firlejová, Reinhard Ibler). Je patrné, že osobnost a tvorba Jiřího Weila zažívá renouveau a že titul konference „věčný outsider“ sice platil v minulosti, ale ne už dnes.

Hlavní pořadatelkou konference byla Marie Brunová, která se Weilovým dílem soustavně zabývá a věnovala mu i svou dizertační práci obhájenou na univerzitě v Salzburgu v roce 2020. O dva roky později vyšla její knižní verze s názvem *Die faktualen und fiktionalen Texte Jiří Weils*. Je paradoxní, že je to první odborná monografie o Weilovi, dosud vyšly jen vzpomínky Jaroslavy Vondráčkové *Mrazilo — tálo* (samizdat a Torst 2014).

Ve srovnání s dizertací Brunová zkrátila teoretické reflexe zabývající se rozdíly mezi fikčními a nefikčními texty a soustředila se k Weilovým reportážím, povídkovým i románovým dílům včetně nevydaných rukopisů. Stále nevydaných či pouze časopisecky otištěných povídek zůstává patnáct („Kočku Josefa Poláčka" mezitím vydal Špirit ve zmíněném svazku *Stati a reportáže 1938–1959*, považuje ji na rozdíl od Brunové za nefikční text). A nevydány jsou zejména romány: *Tiskařská romance*, *Perrotina*, *Špitálská brána*, jež jsou předchozími verzemi *Harfeníka*, torzo románu *Zlatý bengál*, jenž byl inspirován životem Mileny Jesenské a Jaromíra Krejcara, a nedokončený *Zde se tančí lambeth-walk*, který byl situován do konce třicátých let 20. století a na němž Weil pracoval v posledních měsících života.

Během svého dlouholetého výzkumu autorka spolupracovala hlavně s Hanou Hříbkovou, jejíž weilovské studie jsou v knize často citovány (Hříbková byla kupříkladu první, kdo upozornil na skutečné datum Weilova povolání do transportu, a tedy i fingované sebevraždy a odchodu do ilegality; ještě *Lexikon české literatury* uváděl 1942, ve skutečnosti k tomu došlo až v únoru 1945). Dlouhý čas strávila také v archivech, vedle Památníku národního písemnictví využívala Židovské muzeum, kde byl Weil zaměstnán, Muzeum dělnického hnutí, Národní archiv a mnohé další, včetně archivů středoasijských (viz s. 20 až 21). V příslušných ruských archivech mohl materiály o Weilovi studovat, dokud ještě byly přístupné, historik Miroslav Kryl. V současnosti se represemi československých občanů v Sovětském svazu během stalinismu soustavně zabývají historici Jan Dvořák a Adam Hradilek, oba jsou spoluautory třídílného dokumentu České televize *Čechoslováci v gulagu* (2017), jenž se v druhé části zabývá i Jiřím Weilem.

Marie Brunová tak mohla vyvrátit některé tradované představy o Weilově pobytu v Sovětském svazu a rovněž o jeho životě v době druhé světové války. Opírala se o rozsáhlou dosavadní literaturu (sekundární literatura k Weilovi je na s. 411–430), v níž se výborně orientuje (z málo známých prací uvádí např. Olega Maleviče nebo vzpomínky Klause Wagenbacha). Citována je rovněž Weilova rukopisná korespondence, zvlášť důležité jsou dopisy s Bohumilem Markalousem/Jaromírem Johnem.

Předností monografie Marie Brunové je důkladný popis a poetologické komparace jednotlivých děl. I když ponechala stranou sporadické Weilovy básně, dramatické texty včetně filmového scénáře a také jeho (mimochodem pozoruhodnou) dizertační práci o Gogolovi a anglickém románu 18. století i překlady (ostatně právě překlady se zabývala později na uvedené konferenci), zůstal veliký konvolut textů, který bylo třeba zpracovat: 53 vybraných reportáží, 49 povídek a 11 románů. Přehledně jsou tyto texty zpracovány v tabulkách na s. 151–156, 257–259 a 350. Tímto širokým záběrem, patrně vynuceném potřebami dizertace pro rakouskou univerzitu, si práci značně znesnadnila. I když je monografie velmi rozsáhlá, přes

400 stran, každému dílu mohla věnovat jen omezený prostor. Je to škoda, místy bych si přál spíše intenzitu než extenzitu, zevrubnější analýzy, nicméně toto zmapování téměř celého Weilova beletristického díla a reprezentativní části jeho reportáží je cenné a bude jistě sloužit badatelům i autorce samé v další práci.

V knize lze najít mnoho zajímavých témat a inovativních postřehů. Patří k nim Weilovy reportáže věnované československému družstvu Interhelpo v Kyrgyzstánu, kde strávil v roce 1935 půl roku. Kromě publicistických článků, které v upravené podobě vyšly v knize *Češi stavějí v zemi pětiletek* (1937), se Interhelpo objevuje i v románu *Dřevěná lžíce*, kde je spojeno s komsomolkou Lídou, jednou ze čtyř hlavních postav. Jak konstatuje Brunová (s. 108), v knižním vydání *Češi stavějí v zemi pětiletek* chybí v časopise otištěná pasáž, kde se píše, že v Interhelpu v důsledku drastických podmínek v prvních letech zemřely všechny malé děti a kvůli tomu musel být jako první vybudován hřbitov (tuto pasáž uvádí Michael Špirit v komentáři ke svazku *Reportáže a stati 1933–1937* na s. 791). V jiném článku o Interhelpu zřejmě prvorepubliková cenzura vyškrtla agitačně vyhrocenou pasáž o československém proletariátu (Brunová, s. 114). Tato místa a také podrobný rozbor Weilova vztahu s Juliem Fučíkem (s. 123–137, cituje se i Fučíkův rukopisný zápisník) ukazují, že Weil nebyl ani po svém vyloučení ze strany zdaleka oponentem komunismu. Naopak: celý život v podstatě zastával komunistická stanoviska, i když v prvních dvou románech se, jak napsal Mathesius o *Moskvě — hranici*, „materiál vzbouřil proti autorovi" a z hlediska stalinské ortodoxie jsou *Moskva — hranice* a zejména *Dřevěná lžíce* heretické. Nicméně floskule o údajném Weilově antikomunismu je stejně povrchní jako floskule o jeho trockismu (jak to například formuloval sekretariát Slánského po válce, když Weil usiloval o návrat do komunistické strany).

V tomto smyslu také Brunová stejně jako později Špirit vnímá článek „Otázka viny", kde Weil v roce 1946 rychlopalně odsuzuje filozofa Karla Jasperse, s nímž se setkal na konferenci v Ženevě, za údajné smývání viny z nacistického Německa. (Tento text byl později zařazen i do výboru z Weilových povídek *Hodina pravdy, hodina zkoušky*.) Již tehdy přitom muselo být čtenářům Jaspersovy *Schuldfrage* i posuzovatelům všech jeho dalších poválečných aktivit zřejmé, že jde o existenciální kladení otázek, které jde proti proudu „zapomnění", které v Německu převažovalo. Jaspers byl za své postoje během Hitlerova režimu exkomunikován z univerzity, nesměl publikovat, a protože žil stejně jako Weil ve „smíšeném manželství", byli on i jeho žena určení ke transportu pouze o několik týdnů později než sám Weil. Zachránilo je jen včasné osvobození Heidelbergu Američany. Předpokládat právě u něho obranu Hitlera je nesmyslné. Bohužel je podobných článků v poválečné Weilově žurnalistice několik. Mluvil o tom podrobněji na konferenci Michael Špirit. Snad je příčinou nedostatečná

informovanost, snad Weilovo celoživotní přesvědčení a osobní zkušenost za okupace.

V povídkovém souboru *Barvy* upozorňuje Brunová na četnost intertextuálních odkazů. Začínají už dedikacemi konkrétním osobám (které Weilovi pomáhaly přežít v době okupace, asi polovina z nich nepřežila válku). Je pozoruhodné, že Němci jsou v těchto povídkách líčeni jako bestie, šelmy, vlci, krysy (v té době běžné označování, viz Drdova *Němá barikáda*), zatímco v definitivní verzi *Života s hvězdou* jen o několik let později jako „oni", „tamti" (s. 308).

Zajímavý je postřeh Marie Brunové, že v poválečných Weilových románech jsou ženské postavy — na rozdíl od obou předválečných románů — spíše na okraji (s. 352). Vystupují v pásmu hlavních mužských hrdinů jako nostalgické vzpomínky nebo předmět touhy: Růžena u Josefa Roubíčka v *Životě s hvězdou*, Mariechen u Josefa Ulbricha v *Perrotině*, Rosa u Itziga Fideleho v *Harfeníku*, Vlasta u Vítka ve *Zde se tančí labmeth-walk.*

Nejpřínosnější, podle mého názoru, ale bohužel také nejkratší je kapitola „Transformace" (s. 357–370), kde se sledují proměny motivů a postupy v reportážích na jedné straně a v beletrii na straně druhé.

Pro českého čtenáře jsou pochopitelně některé údaje nadbytečné. Pokud by kniha měla vyjít v češtině, bylo by nutné ji poněkud „nostrifikovat". Nebude třeba vysvětlovat, kdo byl Josef Kajetán Tyl či Pavel Eisner nebo uvažovat o tom, zda Weilovy kratší prózy pojmenovat jako „Kurzgeschichte" či „Erzählung" (s. 161). V monografii zůstaly některé drobné nesrovnalosti, zaměňuje se kupř. Kurt Konrad, který uveřejňoval Weilovy články v *Tvorbě*, s Karlem Konrádem (s. 191, redaktorem časopisu *Q*). Soubor *Hodina pravdy, hodina zkoušky* (1966) bych nezařazoval mezi autorská díla, protože šlo o posmrtně uspořádaný svazek, na němž Jiří Weil neměl účast (má tedy stejné postavení jako německá antologie povídek *Sechs Tiger in Basel*). Přesné není tvrzení, že všechny židovské figury v *Životě s hvězdou* kromě Roubíčka jsou pasivní, deheroizované postavy. Připomínám epizodu z dvacáté kapitoly, kde se vypráví o tom, že Žid Froehlich se ukrýval a při zatýkání zastřelil dva nacisty. Je pravda, že Roubíčkovi spolupracovníci na židovském hřbitově tento čin odsuzují a že naprostá většina Židů v tomto románu přijímá zvrácenou logiku nacistů. V tom je patrně inspirace díly Franze Kafky, která Weil znal. Místo „levicově orientované kritiky" (s. 308 a 309) by se v případě odsouzení *Života s hvězdou* spíše mělo psát o dogmatické poúnorové kritice. Za sebe ještě poznamenávám, že studie „Die Namen auf den Mauern der Pinkas-Synagoge in Prag" se netýká předválečného Weila, ale *Žalozpěvu* a dalších děl, které se inspirovaly nápisy židovských obětí na zdech Pinkasovy synagogy (*Život s hvězdou*, dále prózy Naumana a Aškenazyho a báseň Seifertova).

Jiří Opelík napsal při příležitosti nového vydání *Života s hvězdou* v roce 1964 v Hostu do domu: „Mlýny historie melou pomalu, ale jistě. Není to zřejmě poslední rehabilitace, která je Weilovu dílu určena."

Nyní je možné říci s jistotou, že čas rehabilitace Jiřího Weila nadešel. Právě Marie Brunová má na ní významný podíl.

Jiří Holý

Creative Commons

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons — Uveďte původ — Neužívejte komerčně — Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní licence. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.cs.

Reynek biblický

Dagmar Halasová: *Skryté krásy kořeny… Bohuslav Reynek a bible*. Brno, CDK 2021. 120 stran.

Mojmír Trávníček v doslovu k *Básnickým spisům* Bohuslava Reynka píše: „Mezi výraznými rysy Reynkovy křesťanské spirituality vystupují nejvýrazněji do popředí dva: její biblický charakter a její prožitek liturgie. Biblický, a přesněji: novozákonní či evangelijní charakter Reynkovy poezie nespočívá v tematice ani v ornamentu: biblický je jeho pohled, metoda, jak se soustředí na podstatné médiem zdánlivě nahodilého, jak vypovídá o neopakovatelné chvíli a její duchovní zkušenosti na přesně vymezeném kusu půdy […] — a jak málo si na první pohled všímá zjevných velkých pohybů dějin“ („Doslov“, in B. Reynek: *Básnické spisy*, Zlín 1995, s. 687, 688). Editor prvního souborného vydání Reynkovy poezie Josef Hradec (vl. jm. Josef Mlejnek) též v závěrečné studii konstatuje, že Písmo pro básníka představuje krajinu vnitřního života — „mezi kontemplací Písem a krajinou Reynkova života […] existuje skrytá souvislost“ („Blázen jsem ve své vsi“, in *Básnické dílo*, sv. 2, Londýn 1986, s. 333); krajina a biblické texty se intenzivně prolínají s niterností a intimitou. K Reynkovu studiu Bible se vyjadřují i jeho synové v knižním rozhovoru s Alešem Palánem. Na otázku, zda skutečně začínal den četbou Bible a misálu, odpovídají: „Pravda. Misál čítával ráno vždycky, *Bibli* často“ (*Kdo chodí tmami*, Brno 2023, s. 130). Biblická inspirace je v básnickém i výtvarném díle petrkovského umělce zcela zásadní, tvoří jeho východisko i střed, k němuž se neustále vrací jako k životodárnému zdroji idejí, motivů i obrazů, s nímž se sžívá takovým způsobem, že se scenérie jeho každodennosti stávají součástí biblických dějů. Reynkova erudice v oblasti biblických i křesťanských reálií byla mimořádná, založená na pevné vazbě ke katolické ortodoxii.